

2) A gramatika?

Kam zmizela? Gramatikou rozumíme pouze soubor pravidel, pomocí kterých popisujeme správný tvar slova ve větě. Můžeme tedy zhruba říct, že gramatická pravidla jsou ve své podstatě zákonitosti pro fungování morfologie a syntaxe, nikoliv však samostatnou jazykovou disciplínou.

Gramatické kategorie:

1) Gramatické kategorie jmen:

pád, číslo, rod jmen, životnost

2) Gramatické kategorie sloves:

osoba, číslo, způsob, čas, rod sloves, vid

Poznámka:

Pozor na rozlišování kategorií „rod jmen“ a „rod sloves“. Jedná se o dvě zcela odlišné kategorie, proto je nutné vždy uvádět příslušný pojem v úplnosti! V českém jazyku se v některých zvláštních případech (podobně jako v jazyku ruském) uplatňují gramatické kategorie jmen i u slovesných tvarů. V současné češtině o kategorii času hovoříme pouze u oznamovacího způsobu.

PODROBNOSTI K KATEGORII JMEN

System pádů a pádových otázek

Nom 1) kdo, co? (muž)

Gen 2) koho, čeho? (muže)

Dat 3) komu, čemu? (muži)

Ak 4) koho, co? (muže)

Vok 5) oslovení! (muži!)

Lok 6) o kom, o čem? (o muži)

Ins 7) kým, čím? (mužem)

System čísla

SG 1) číslo jednotné (předmět)

PL 2) číslo množné (předměty)

System rodu jmen

M 1) rod mužský (pán)

F 2) rod ženský (žena)

N 3) rod střední (slovo)

System životnosti

M AN 1) rod mužský životný (předseda)

M IN (INAN) 2) rod mužský neživotný (dům)

Poznámky:

+ Pády jsou v současném českém jazyku seřazeny dle četnosti jejich používání v běžné praxi. To znamená, že nejčastěji se vyskytuje pád „Nom“ („Nom“ jako „nominativ“, viz zkratky latinských názvů pádů výše), nejméně často „Ins“ („Ins“ jako „instrumentál“).

+ Pozor! Samostatná forma oslovení vyjádřená pádem „Vok“ („Vok“ jako „vokativ“ v češtině i svým tvarem výlučný!) se používá mimo syntaktické struktury, proto se odděluje čárkou, případně po samostatně v textu stojícím následuje znak vykřičníku – „!“.

KOMENTÁŘ K KATEGORII SLOVES

System osoby a čísla

SG

- 1) 1. os. – mluvčí hovoří o tom, co sám dělá (píšu)
- 2) 2. os. – mluvčí hovoří o tom, co dělá přítomná osoba (píšeš)
- 3) 3. os. – mluvčí hovoří o tom, co dělá nepřítomná osoba (píše)

PL

- 1) 1. os. – mluvčí hovoří o tom, co dělá přítomná skupina, on je jejím mluvčím (píšeme)
- 2) 2. os. – mluvčí hovoří o tom, co dělá přítomná skupina, on není jejím mluvčím (píšete)
- 3) 3. os. – mluvčí hovoří o tom, co dělá nepřítomná skupina (píšou)

System způsobu

- IND 1) způsob oznamovací (píšeš)
KOND 2) způsob podmiňovací (psal bys)
IMP 3) způsob rozkazovací (piš!)

Poznámka:

Pozor na neúplné paradigma tvarů u IMP, které mimo jiné souvisí s pozicí mluvčího ve větě, tj. s mimojazykovým kontextem. Těžko přikázat sám sobě či nepřítomné osobě, že?

System času (pouze u IND!)

- PRÉT 1) čas minulý (psal)
PRÉS 2) čas přítomný (píše)
FUT 3) čas budoucí (bude psát)

System rodu sloves

- AKT 1) rod sloves činný (král „založil“ město)
PAS 2) rod sloves trpný (město „bylo založeno“)

System vidu

- IMPF 1) vid nedokonavý (psát)
PF 2) vid dokonavý (napsat)

Obecná poznámka:

Až poté, co jsme si zopakovali obecný systém základní jazykových rovin, můžeme pokračovat v osvojování si konkrétních jazykových disciplín. V dalším výkladu budeme považovat za základní významovou jednotku jazykové komunikace úplnou větu, tj. takovou větu, kde jsou známy všechny povinné pozice bez dalšího kontextu.